

Tarımda Örgütlenmeye Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma: Van İli Örneği

¹Mustafa TERİN*, ²Hacer ÇELİK ATEŞ

¹ Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Van

² Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Isparta

*Sorumlu yazar: mustafaterin@yyu.edu.tr

Geliş Tarihi: 16.11.2015

Düzeltilme Geliş Tarihi: 17.12.2015

Kabul Tarihi: 20.12.2015

Özet

Araştırmada, tarımsal üretim faaliyetinde bulunan üreticilerin tarımsal örgütlere üye olmalarını etkileyen sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri, Van ilinde tarımsal üretimde bulunan ve tesadüfi örnekleme ile belirlenen 118 işletmeden anket yoluyla elde edilmiştir. Sosyo-ekonomik özelliklerin, üreticilerin tarımsal örgütlere üye olmalarına etkisi, sıralı probit model kullanılarak tahmin edilmiştir. Araştırma sonuçları, ankete katılan üreticilerin %16.9'unun hiçbir tarımsal örgüte üye olmadığını, %56.8'inin bir, %19.5'inin iki ve %6.8'inin üç tarımsal örgüte üye olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra araştırmada, gelir düzeyi, arazi varlığı, örgütlenme ile ilgili uzmanlardan bilgi almaya gitme, yeterli düzeyde tarımsal üretimde bulunma ve ilçeye gitme sıklığı değişkenlerinin daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılığını pozitif, deneyim süresi ve küçükbaş hayvan varlığı sayısı değişkenlerinin ise negatif yönde önemli etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tarımsal üretim, tarımda örgütlenme, sıralı probit, Van

A Study on Determining the Factors Affecting Organization in Agriculture: A Case in Van Province

Abstract

This study aims to determine the socio-economical characteristics that affect the producers in the field of agricultural production to become members of agricultural organizations. The data for the study have been obtained from 118 enterprises through questionnaires based on random sampling. The effect of socio-economic characteristics on the producers to become members of agricultural organizations have been estimated through Ordered Probit Model. As a result of the study, it has been determined that 16.9% of the producers participating in the study are not members of any organization, 56.8% are members of one organization, 19.5% are members of two organizations, 6.8% are three or more organizations. In addition to these, it has been determined that the variables such as income level, land ownership, looking for information from the experts on organization, production at sufficient level, the frequency of visiting district center have positive impact on the probability of becoming a member of agricultural organizations while the variables such as the duration of experience and the number of ovine that the producers own have significant negative impact.

Key words: Agricultural production, organization, ordered probit, Van

Giriş

Örgütlenme çok farklı şekilde anlaşılabilir geniş bir kavramdır. Örgütlenme; ortak yaşama, birlikte hareket etme, işbirliği yapma ve kurumsallaşma (Rehber, 2009); belli amaçları yerine getirmek için düzenlenmiş rasyonel yapılar (Selznick, 1948); belirli amaca yönelmiş, önceden

düşünülerek yapılandırılan ve koordine edilen faaliyet sistemleri (Daft, 2004); benzer sorunlara sahip bireylerin sorunlarını çözmek için bir araya gelmeleri (Talim ve ark., 1981, İnan ve ark., 2005) ve daha geniş anlamda işbirliği, disiplin ve sorunları birlikte göğüsleme istek ve azmine sahip bir grup kişinin belirlenmiş bir hedefe ulaşmak için gerekli

düzenlemeleri yapmak amacı ile belli kurallar çerçevesinde bir araya gelmeleri ile meydana getirilen bir sistem (Eraktan, 2001) olarak değişik şekillerde tanımlanabilir.

Türkiye tarımında örgütlenme ekonomik ve sosyal amaçlı örgütler ve mesleki amaçlı örgütler olmak üzere iki grup altında sınıflandırılabilir (Koçtürk, 1995; Rehber, 2009). Mesleki örgütler genellikle üreticileri mesleki olarak temsil eden, onların mesleki ve sosyo-ekonomik sorunlarını dile getiren bu konuda politikalar oluşturulmasına çalışan örgütler (Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Çiftçi Dernekleri, Çiftçi Mallarını Koruma Meclisleri ve Üretici Birlikleri) (Koçtürk ve Özbilgin, 2004) iken, ekonomik örgütler (tarımsal kooperatifler, kalkınma vakıfları ve mahalli birlikler) (Anonim, 2004) ise, esas itibarıyla üretim, girdi temini, işleme, pazarlama vb. faaliyetleri yerine getiren örgütlenmelerdir (Terin, 2008). Ancak, tarımda örgütlenmenin temelini tarımsal kooperatiflerin oluşturduğu söylenebilir (Şahin ve ark. 2013).

Tarımsal üretimde örgütlenmenin temel amacı, tarım kesiminde verimliliği yükseltmek ve üretimden tüketim aşamasına kadar tarımsal ürünlerin değerlendirilmesini sağlayarak üreticinin gelirini ve pazardaki konumunu iyileştirmektedir (İnan ve ark., 2000). Tarım sektöründe yaşanan sorunların asgari düzeye indirilmesi ve bunun yanı sıra tarımsal üretimde kaliteyi artırıp, verimliliği yükseltmek; dolayısıyla tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini iyileştirmenin ve kaynakları kısıt olan üreticilerin gelirini artırmanın en önemli yollarından biri, üreticilerin etkili bir biçimde örgütlenmesini sağlamaktır (İnan ve ark. 2000; İnan ve ark. 2005).

Bu çalışmanın amacı, Van ilinde tarımsal üretim faaliyetinde bulunan üreticilerin, tarımsal örgütlere üye olmalarına etki eden sosyo-ekonomik özelliklerin belirlenmesidir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın başlıca materyalini, Van ili ve ilçelerinde tarımsal üretimde bulunan üreticilerden anket yoluyla toplanan birincil veriler oluşturmaktadır. İlçelerin seçimi, agro-ekolojik alt bölgeler dikkate alınarak, her bölgeden bir ilçe olacak şekilde belirlenmiştir. Buna göre birinci agro ekolojik alt bölgeden Erciş, ikinci agro ekolojik bölgeden Özalp ve üçüncü agro ekolojik alt bölgeden Çatak tesadüfi olarak belirlenmiştir.

Belirlenen ilçelerde köylerin seçimi Tarım il ve ilçe müdürlüğündeki yetkililer ile görüşülerek ilçeyi sosyo-ekonomik ve tarımsal üretim bakımından temsil edebilecek, ulaşım imkânlarının nispeten daha kolay olduğu köyler tespit edilmiştir. Bu kapsamda her ilçeden 4 köy olmak üzere toplam 12 köy belirlenmiştir. Örnek hacmi tarımsal üretimde bulunan toplam 1180 adet tarım işletmesi

arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle (Newbold, 1995) 118 işletme olarak belirlenmiştir. Örnek sayısı, seçilen köylerdeki üretici sayılarına göre oransal olarak dağıtılmıştır (Cochran, 1977). Anketler 1 Kasım-15 Aralık 2006 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırma kapsamında üreticilerin aktif olarak faaliyette buldukları tarımsal örgütler, Ziraat Odaları Birliği, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Tarım Kredi Kooperatifi ve Pancar Ekicileri Kooperatifidir.

Bağımlı değişkenin kategorik veya ordinal olduğu durumlarda sıralı (ordered) logit veya probit olasılık tahmin edicileri kullanılabilir. Her iki yöntemde de Maksimum En Çok Benzerlik fonksiyonları kullanılır. Sıralı probit model normal olasılık dağılımına dayanırken, sıralı logit model standardize edilmiş lojistik olasılık dağılımından türetilir (McKelvey ve Zavoina, 1975; Akın ve ark., 2000; Emeç, 2002). Sıralı probit modelini sıralı logit modelinden ayıran özellik, hataların normal dağılımasıdır. Araştırmada, üreticilerin üye oldukları tarımsal örgüt sayısına etki eden faktörlerin etkisi sıralı probit model tahminlenmesi yardımıyla analiz edilmiştir.

Sıralı probit modelinde gözlenebilir, aralıklı ve sıralı kategorilerin (y) ardında da sürekli, ancak gözlenemeyen gizli bir bağımlı değişken olduğu varsayılmaktadır. Gözlenemeyen, gizli (latent) bağımlı değişken (y*), açıklayıcı değişkenler vektörü ve hata terimi ile açıklanmaktadır. Hata teriminin normal dağılıma sahip olduğu varsayılır (Greene, 2008).

$$y^* = \beta x + \varepsilon \quad \varepsilon \sim N [0,1]$$

Burada, y*; gözlenemeyen bağımlı değişkeni, x; açıklayıcı değişkenler vektörünü, β ; tahmin edilecek olan parametre vektörünü ve ε ; hata terimini (normal dağılıma sahip) göstermektedir. Bağımlı değişken (y) ile gözlenemeyen bağımlı değişken (y*) arasındaki ilişki, üreticilere göre ayrı değer alan ve regresyon katsayıları (β) kullanılarak tahmin edilen eşik değerlerin (μ_j) bir fonksiyonu olarak ele alınmaktadır.

Araştırmada üreticilerin üye oldukları tarımsal örgüt sayısı dört farklı sıralı kategoride (Y= 0, 1, 2, 3) sınıflandırılmıştır. Buna göre; modelin bağımlı değişkeni (y) ile gözlenemeyen bağımlı değişkeni (y*) arasındaki ilişki aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Gujarati, 2005).

$$\text{Eğer } y^* \leq 0, \quad Y=0$$

$$\text{Eğer } 0 < y^* \leq \mu_1, \quad Y=1$$

$$\text{Eğer } \mu_1 < y^* \leq \mu_2, \quad Y=2$$

$$\text{Eğer } \mu_2 \leq y^* \quad Y=3$$

Denklemden yer alan μ 'ler, model içinde tahmin edilen ve y'nin alacağı değerlerin alt ve üst sınırlarını oluşturan eşik değerleridir (Greene, 2008; Kalaycı, 2010). Modelde kullanılan bağımlı değişkenin sıralı kategorileri olan "Y=0" değişkeni hiçbir tarımsal örgüte üye olmayan üreticileri "Y=1"

değişkeni bir adet tarımsal örgüte üye olan üreticileri, “Y=2” iki adet tarımsal örgüte üye olan üreticileri ve “Y=3” değişkeni ise üç adet tarımsal örgüte üye olan üreticileri ifade etmektedir.

Sıralı Probit modelinde üreticilerin 4 alternatiften birisini (gözlenmiş olan y değerleri) seçme olasılığı aşağıdaki gibidir.

$$\begin{aligned} \text{Prob}(y = 0) &= \Phi(-\beta'x), \\ \text{Prob}(y = 1) &= \Phi(\mu_1 - \beta'x) - \Phi(-\beta'x), \\ \text{Prob}(y = 2) &= \Phi(\mu_2 - \beta'x) - \Phi(\mu_1 - \beta'x), \\ \text{Prob}(y = 3) &= 1 - \Phi(\mu_2 - \beta'x) \end{aligned}$$

Tüm bu olasılıkların pozitif olması için μ değerlerinin $0 < \mu_1 < \mu_2 < \dots < \mu_{j-1}$ olması gerekir. Φ kümülatif normal dağılım fonksiyonunu göstermektedir.

Maksimum olabilirlik yöntemi kullanılarak tahmin edilen sıralı probit modeline ait değişkenlerin katsayılarının doğrudan yorumlanması sakıncalıdır (Akbay ve ark., 2007). Açıklayıcı değişkenlerin olasılıklar üzerindeki etkileri açıklayıcı değişkenlerin değerlerine bağlı olması nedeniyle, parametre (β) tahminleri ile aynı değildir. Bu durum olasılıklar üzerindeki etkinin belirlenebilmesi için açıklayıcı değişkenlerin marjinal etkilerinin tahmin edilmesini gerektirir. Değişkenlerin marjinal etkileri, her bir olasılık için aşağıdaki gibi hesaplanır (Greene, 2008).

$$\begin{aligned} \frac{\partial P(y = 0)}{\partial x} &= -\Phi(\beta'x)\beta, \\ \frac{\partial P(y = 1)}{\partial x} &= [\Phi(-\beta'x) - \Phi(\mu_1 - \beta'x)]\beta, \\ \frac{\partial P(y = 2)}{\partial x} &= [\Phi(\mu_1 - \beta'x) - \Phi(\mu_2 - \beta'x)]\beta, \\ \frac{\partial P(y = 3)}{\partial x} &= \Phi(\mu_2 - \beta'x)\beta \end{aligned}$$

Gölge değişkenlerin marjinal etkisi, değişkenin 0 ve 1 aldığı durumlar için ayrı ayrı hesaplanmakta ve elde edilen değerlerin farkı alınmaktadır. Bir açıklayıcı değişkenin farklı olasılıklardaki marjinal etkilerinin toplamı sifıra eşittir (Greene, 2008; Gündüz ve Emir, 2010). Bir açıklayıcı değişkenin katsayısının işaretinin pozitif olması, tüketicinin o alternatifi seçme olasılığının arttığını, seçmeme olasılığının ise azaldığını göstermektedir (Chen ve ark., 2002; Akbay ve ark., 2007).

Bulgular ve Tartışma

Üreticilerin sosyo-ekonomik nitelikleri ve davranışları üreticilerin organizasyonlarla olan ilişkilerinde önemli bir role sahiptir (Chacko, 1985; Birchall ve Simmons, 2004; Bhuyan, 2007). Modelde kullanılan üreticilerin sosyo-ekonomik özelliklerine ait bir takım değişkenler Çizelge 1’de verilmiştir.

Araştırmada üreticilerin %16.9’unun herhangi bir tarımsal örgüte üye olmadığı, %56.8’inin bir, %19.5’inin iki ve %6.8’inin 3 adet tarımsal örgüte üye oldukları belirlenmiştir (Çizelge 1). GAP alanında yapılan benzer bir araştırmada, üreticilerin %58.0’inin bir üretici örgütüne, %35.1’inin iki üretici örgütüne, %5.2’sinin üç üretici örgütüne ve %1.7’sinin dört üretici örgütüne üye oldukları (Karlı ve Çelik, 2003), Trakya bölgesinde yapılan bir araştırmada, üreticilerin %14.4’ünün bir üretici örgütüne, %85.6’sının ise iki ve daha fazla üretici örgütüne üye oldukları (İnan ve ark., 1999) belirlenmiştir. Bu sonuçlar dikkate alındığında, Van ilindeki tarımsal örgütlenme ile diğer bölgelerdeki tarımsal örgütlenme arasında sayısal olarak çok fazla bir farkın olmadığı söylenebilir.

Araştırmada üreticilerin tarımsal örgütlere üye olmalarını etkileyen değişkenlere ait sıralı probit model sonuçları da Çizelge 2’de verilmiştir. Üreticilerin tarımsal örgütlere üye olmalarında etkili olan sosyo-ekonomik faktörlerin marjinal etkileri ise Çizelge 3’de açıklanmıştır.

Araştırmada, üretici geliri ile üye olunan tarımsal örgüt sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 2). Buna göre; üreticilerin geliri arttıkça daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılıklarının arttığı söylenebilir. Üretici gelirinin 1000 TL artması, herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan üreticilerin (Y=0) üye olmama olasılığını %17 oranında azaltırken, iki (Y=2) ve üç (Y=3) tarımsal örgüte üye olan üreticilerin üye olma olasılığını sırasıyla %25 ve %4 oranından arttırmaktadır (Çizelge 3). Üreticilerin gelirleri ile tarımsal kooperatiflere üye olma arasında pozitif ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Arayesh, 2011).

Araştırmada, üreticilerin tarımsal üretimdeki deneyim süreleri ile üye olunan tarımsal örgüt sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ancak negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 2). Buna göre; üreticilerin tarımsal üretimdeki deneyim süreleri arttıkça daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılıklarının azaldığı söylenebilir. Bu sonuca göre, tarımsal üretimde deneyim süresi az ve genç üreticilerin yaşlı ve deneyim süresi fazla üreticilere göre daha fazla tarımsal örgüte üye oldukları söylenebilir. Üreticilerin tarımsal deneyim sürelerinin 1 yıl artması, herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan üreticilerin (Y=0) üye olmama olasılığını %0.285 oranında arttırırken, iki (Y=2) tarımsal örgüte üye olan üreticilerin üye olma olasılığını %0.412 oranından azaltmaktadır (Çizelge 3). Karlı ve ark. (2006) tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ve (Njiru ve ark., 2015) tarafından Kenya’da yapılan çalışmada benzer sonuçlar tespit edilmiştir.

Üreticilerin sahip oldukları arazi miktarı ile üye olunan tarımsal örgüt sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur

(Çizelge 2). Buna göre; üreticilerin arazi varlığı arttıkça daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılıklarının arttığı söylenebilir. Üreticilerin arazi varlıklarının 10 da artması, herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan üreticilerin (Y=0) üye olmama olasılığını %0.72 oranında azalttığı söylenebilir (Çizelge 3). Karlı ve ark. (2006) tarafından Güneydoğu

Anadolu bölgesinde yapılan benzer bir çalışmada arazi varlığının tarımsal kooperatiflere üye olmayı pozitif yönde etkilediği ve arazi varlığının 10 da artmasının tarımsal kooperatiflere üye olma olasılığını %4 oranında arttırdığı tespit edilmiştir. Benzer sonuçlar (Arayesh, 2011; Issa ve Chrysostome, 2015) çalışmalarında da bulunmuştur.

Çizelge 1. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	Değerler	
Bağımlı değişken		
Üye olunan tarımsal örgüt sayısı		
Y=0	Üye değil	%16.9
Y=1	1	%56.8
Y=2	2	%19.5
Y=3	3	%6.8
Bağımsız değişkenler		
Gelir (TL)		8000 (4876.2)
Deneyim (yıl)		30.00 (13.6)
Arazi varlığı (da)		57.95 (62.9)
Küçükbaş hayvan varlığı (baş)		33.07(40.35)
Örgütlenme ile ilgili uzmanlardan bilgi almaya gittiyse (ÖUBAG) 1 değilse 0		%20.3
Yeterli düzeyde üreticilik yaptığını düşünüyorsa (YDÜYD) 1 değilse 0		%76.3
İlçeye gitme sıklığı		
Ayda 1		%10.2
Ayda 2		%15.3
Haftada 1		%17.8
Haftada 2		%27.1
Her gün		%29.7
Cep telefonu varsa 1 değilse 0		%70.3

Parantez içinde standart sapma değerleri verilmiştir.

Araştırmada, üreticilerin sahip oldukları küçükbaş hayvan varlığı ile üye olunan tarımsal örgüt sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ancak negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 2). Buna göre; üreticilerin sahip oldukları küçükbaş hayvan varlığı arttıkça daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılıklarının azaldığı söylenebilir. Üreticilerin sahip olduğu küçükbaş hayvan varlığının 10 baş artması, herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan üreticilerin (Y=0) üye olmama olasılığını %1.2 oranında arttırırken, iki (Y=2) ve üç (Y=3) tarımsal örgüte üye olan üreticilerin üye olma olasılığını sırasıyla %1.73 ve %0.28 oranından azaltmaktadır (Çizelge 3).

Üreticilerin tarımda örgütlenme (kooperatifleşme) konusunda uzmanlardan bilgi almaya gitmeleri ile üye olunan tarımsal örgüt sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 2). Buna göre; uzmanlardan tarımda örgütlenme ile ilgili bilgi alamaya gidenlerin, bilgi almaya gitmeyen üreticilere

göre daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılıklarının olduğu söylenebilir. Üreticilerin uzmanlardan tarımda örgütlenme ile ilgili bilgi almaya gitmesi, herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan üreticilerin (Y=0) üye olmama olasılığını %9.9 oranında azaltırken, iki (Y=2) tarımsal örgüte üye olan üreticilerin üye olma olasılığını %20.8 oranında arttırmaktadır (Çizelge 3).

Üreticilerin yeterli düzeyde üreticilik yaptığını düşünmesi ile üye olunan tarımsal örgüt sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 2). Buna göre; yeterli düzeyde üreticilik yaptığını düşünlerin, yeterli düzeyde üreticilik yaptığını düşünmeyenlere göre daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılıklarının olduğu söylenebilir. Üreticilerin yeterli düzeyde üreticilik yaptığını düşünmesi, herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan üreticilerin (Y=0) üye olmama olasılığını %17.3 oranında azaltırken, iki (Y=2) ve üç (Y=3) tarımsal örgüte üye olan üreticilerin üye olma olasılığını sırasıyla %16.3 ve %2.1 oranında arttırmaktadır (Çizelge 3).

Çizelge 2. Ordered probit model tahmin sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart hata	z-istatistiği	P-değeri
Sabit	-0.42388	0.48532	-0.87	0.3824
Gelir	0.00011	0.00032	3.30	0.0010***
Deneyim	-0.01691	0.00928	-1.82	0.0685*
Arazi varlığı	0.00429	0.00255	1.68	0.0931*
Küçükbaş hayvan varlığı	-0.00710	0.00310	-2.29	0.0220**
ÖUBAG	0.79835	0.28689	2.78	0.054**
YDÜYD	0.79466	0.27524	2.89	0.0039***
İlçeye gitme sıklığı	0.25658	0.09331	2.75	0.0060***
Cep tel	-0.40546	0.27894	-1.45	0.1461
<i>Mu</i> (1)	2.14269	0.17203	12.46	0.000***
<i>Mu</i> (2)	3.46766	0.24718	14.03	0.000***
Kısıtsız log olabirlik = -101.77429		Kısıtlı log olabirlik = -132.55984		
Olabilirlik oranı (LR) = 61.57108		Ki-kare ₍₈₎ =15.5073		
Olasılık>Ki-kare=0.00000				

*** P<0.01; ** P<0.05; *P<0.1

Üreticilerin ilçeye gitme sıklığı ile üye olunan tarımsal örgüt sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 2). Buna göre; ilçeye gitme sıklığı arttıkça daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılığının arttığı söylenebilir. Üreticilerin ilçeye

gitme sıklığının bir kademe artması, herhangi bir tarımsal örgüte üye olmayan üreticilerin (Y=0) üye olmama olasılığını %4.3 oranında azaltırken, iki (Y=2) ve üç (Y=3) tarımsal örgüte üye olan üreticilerin üye olma olasılığını sırasıyla %6.2 ve %1.0 oranında arttırmaktadır (Çizelge 3).

Çizelge 3. Tarımda örgütlenmeye etkili faktörlerin marjinal etkileri

Değişkenler	(Y=0)	(Y=1)	(Y=2)	(Y=3)
Gelir	-0.00017***	-0.00012	0.00025***	0.00004**
Deneyim	0.00285*	0.00194	-0.00412*	-0.00066
Arazi varlığı	-0.00072*	-0.00049	0.00104	0.00017
Küçükbaş varlığı	0.00120**	0.0081	-0.00173**	-0.00028*
ÖUBAG	-0.09924***	-0.16344*	0.20847***	0.05421
YDÜYD	-0.173133**	-0.01213	0.16348***	0.02178**
İlçeye gitme sıklığı	-0.04321**	-0.02937	0.06252**	0.01006*
Cep tel	0.06145	0.06057	-0.10268	-0.01934

*** P<0.01; ** P<0.05; *P<0.1

Sonuç ve Öneriler

Van ilinde tarımsal üretimde bulunan üreticilerin örgütlenme düzeylerine etki eden sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi üzerine yapılan bu araştırmada, üreticilere uygulanan anketler neticesinde; üreticilerin %16.9'unun hiçbir tarımsal örgüte üye olmadığını, %56.8'inin bir, %19.5'inin iki ve %6.8'inin üç adet tarımsal örgüte üye oldukları tespit edilmiştir.

Tahmin edilen sıralı probit model sonuçları, sosyo-ekonomik değişkenlerden gelir, deneyim, arazi varlığı, küçükbaş hayvan varlığı, örgütlenme ile ilgili uzmanlardan bilgi almaya gitme durumu, yeterli düzeyde üreticilik yaptığını düşünme ve ilçeye gitme sıklığının tarımsal örgütlenmede önemli etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Gelir seviyesi ile üreticilerin daha fazla tarımsal örgüte üye olma olasılığı arasındaki ilişkinin anlamlı olması oldukça önemlidir. Üreticilerin gelirlerini ve refah düzeylerini arttırmaya yönelik uygulanacak tarımsal politikaların, doğrudan üreticilerin örgütlenmesine de önemli katkılar sağlayabileceği söylenebilir.

Türkiye'de tarım işletmelerinin sahip olduğu arazi miktarı, işletme büyüklüğünün belirlenmesinde oldukça sık kullanılan bir ölçüttür. Araştırmada, arazi varlığının artması ile daha fazla sayıda tarımsal örgüte üye olma olasılığı arasında pozitif bir ilişki çıkmıştır. Buna göre, büyük işletmelerin daha fazla örgütlenmeyi önemseydiği sonucuna varılabilir.

Tarımsal örgütlenmenin artırılabilmesi ve bilinçli bir örgütlenme için özellikle "üreticilerin örgütlenme ile ilgili uzmanlardan bilgi almaya

gitme” değişkenin önemli bulunması, örgütlenme ile ilgili bilgi sahibi olmanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu sonuç dikkate alındığında üreticilerin mutlaka tarımda örgütlenme ve kooperatifleşme konularında eğitilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu eğitimler, üreticilerin tarımda örgütlenme eğilimlerinin arttırılması yönünde olumlu katkılar sağlayabilecektir.

Kaynaklar

- Akbay, C. Tiryaki, G.Y. ve Gül, A. 2007. Consumer characteristics influencing fast food consumption in Turkey. *Food Control*, 18, 904-913.
- Akın, F., Üçdoğruk, Ş. ve Devenci, İ. 2000. “İstanbul İli Hane halkı Tüketim Harcamalarının Sıralı Probit Olasılık Modelleriyle İncelenmesi” T.C DİE Araştırma Sempozyumu, 27-29 Kasım, Ankara.
- Anonim, 2004. II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi. Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, 29 Kasım-01 Aralık Ankara, 443-469.
- Arayesh, B. 2011. Identifying the factors affecting the participation of agricultural cooperatives’ members. *American Journal of Agricultural and Biological Sciences*, 6(4): 560-566.
- Bhuyan, S. 2007. The People Factor in Cooperatives: An Analysis of Members’ Attitudes and Behavior. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 55(3): 275-298.
- Birchall, S. and Simmons, R. 2004. What motivates members to participate in co-operative and mutual businesses? A theoretical model and some findings. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 75(3):465-495.
- Chacko, T.I. 1985. Member participation in union activities: Perception of union priorities, performance and satisfaction. *Journal of Labor Research*, 6(4): 363-373.
- Chen, K. Ali, M. Veeman, M. Unterschultz, J. and Le, T. 2002. Relative importance rankings for pork attributes by asian-origin consumers in California: Applying an Ordered Probit Model to a Choice-Based Sample. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 34(1):67-79.
- Cochran, W.G. 1977. *Sampling Techniques*, 3rd Edition. John Wiley&Sons, New York.
- Daft, R.L. 2004. *Organization Theory and Design*. Ohio: South Western.
- Emeç, H. 2002. Ege Bölgesi Tüketim Harcamaları için Sıralı Logit Tahminleri ve Senaryo Sonuçları. *DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2): 13-29.
- Eraktan, G. 2001. *Ortak Tarım Politikası*. ATAUM Ders Notu
- Greene W.H. 2008. *Econometric Analysis*. Sixth Edition. Pearson Prentice-Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 07458.
- Gujarati D.N. 2005. *Temel Ekonometri*. Literatür Yayıncılık, 540-578, İstanbul.
- Gündüz, O. ve Emir, M. 2010. Dondurulmuş gıda tüketimini etkileyen faktörlerin analizi: Samsun İli Örneği. *HÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14(3): 15-24.
- Issa, N. ve Chrysostome, N.J. 2015. Determinants of farmer participation in the vertical integration of the Rwandan Coffee value chain: Results from Huye district. *Journal of Agricultural Science*, 7(9):197-211.
- İnan, İ.H, Kumkale, İ, ve Gaytancıoğlu, O. 1999. Trakya’da Kırsal Kesimin Örgütlenmesinde Tarım Kooperatifleri, Üretici Birlikleri ve Köylere Hizmet Götürme Birliklerinin Rolü. Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, No:91 Ankara.
- İnan, İ.H., Direk, M. Başaran, B. Birinci, S. ve Erkmen, E. 2005. Tarımda Örgütlenme. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI: Teknik Kongresi 1133-1154. 3-7 Ocak. Ankara
- İnan, İ.H., Gülçubuk, B. Ertuğrul, C. Kantürer, E. Baran, E.A. ve Dilmen, Ö. 2000. Türkiye’de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, (I): 145-176. 17-21 Ocak, Ankara.
- Kalaycı, Ş. 2010. *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Beşinci Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara. 301-317.
- Karlı, B. Bilgiç, A. Ve Çelik Y. 2006. Factors Affecting Farmers’ Decision to Enter Agricultural Cooperatives Using Random Utility Model in the South Eastern Anatolian Region of Turkey. *Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics*, 107(2):115-127.
- Karlı, B. ve Çelik, Y. 2003. GAP Alanındaki Tarım Kooperatifleri ve Diğer Çiftçi Örgütlerinin Bölge Kalkınmasındaki Etkinliği. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayın No:97, Ankara.
- Koçtürk, O.M. 1995. Türkiye’de Çiftçi Organizasyonlarının Genel Görünümü ve Ege Bölgesinde Seçilmiş Bazı İllerde Çiftçi Örgütlenmesi Düzeyi Üzerine Bir Araştırma (doktora tezi). Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Koçtürk, O.M. ve Özbilgin, N. 2004. Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Mesleki Çiftçi Örgütlenmesinin Durumu: TZOB Örneği. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi 16-18 Eylül Tokat, 403-409.

- Mckelvey, R.D. and Zavoina, W. 1975. A Statistical Model for The Analysis of Ordinal Level Dependent Variables. *Journal of Mathematical Sociology*, 4,103-120.
- Newbold, P. 1995. Statistics for Business and Economics. Prentice-Hall, New Jersey.
- Njiru, R.D. Bett, H.K. and Mutai, M.C. 2015. Socioeconomic factors that influence smallholder farmers' membership in a dairy cooperative society in Embu County, Kenya. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 6(9): 283-288.
- Rehber, E. 2009. *Tarımda Örgütlenme ve Sorunları*. <http://www.erekonomi.com/orgut.pdf>
Erişim Tarihi: 04.06.2009
- Selznick; P. 1948. Foundations of the Theory of Organization. *American Sociological Review*,13: 25-35.
- Şahin, A. Cankurt, M. Miran, B. ve Meral, Y. 2013. Türkiye'de Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde ortak kooperatif ilişkileri. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, 16(2): 21-33.
- Talim, M., Güneş, T. Çıkin, A. İnan, İ.H. ve Bektöre, M. 1981. Tarımda Teşkilatlanma. Türkiye II. Tarım Kongresi Tebliğler Kitabı, Tarım ve Orman Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Terin, M. 2008. Van İlindeki Tarım Üreticilerinin Örgütlenmeye Bakışı ve Örgütlenmeye İlişkin Sorunları. (Yüksek Lisans tezi),Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.